

Քրիստոնեական դաստիարակություն

ՀԱՅՐԵՐ, ՄԱՅՐԵՐ, ՈՐԴԻՆԵՐ

«ՆՈՐԱՎԱՆՔ»
ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀՏԴ 37 : 17
ԳՄԴ 74.9 + 87.717
S 388

Տեր-Գրիգորյան Կարինե

S 388 Հայրեր, մայրեր, որդիներ. - Եր.: «Նորավանք» ԳԿՀ,
2007. - 32 էջ:

Ընթերցողի ուշադրությանը ներկայացվող այս գրքույկն ամենևին չի հավակնում սպառիչ պատասխան տալ ընտանիքում հոգևոր-բարոյական դաստիարակությանն առնչվող բոլոր հարցերին:

Այն սոսկ համեստ մի փորձ է՝ ուրվագծելու, մեր համոզմամբ, մեզանում հրատապ հնչողությամբ այդ խնդիրը ու նաև հրավեր՝ միասին մտորելու դրա լուծման ուղիների շուրջ:

ԳՄԴ 74.9 + 87.717

ISBN 978-99941-961-9-7

© «Նորավանք» ԳԿՀ, 2007

Կյանքի «ուսուցիչը»

*«Չկա ավելի բարձր արվեստ, քան դաստիարակելու արվեստը:
Իմաստուն դաստիարակը կերտում է մի կերպար, որին նայելով
ցնծում են թե՛ մարդիկ և թե՛ Աստված»:
Հովհաննես Ռսկեֆերան*

Մեծն իմաստունի այս խոսքերն առավել ևս այժմեական են այսօր՝ XXI դարի սկզբին, երբ մեր շրջապատում ամենուր ահագնանում է բարոյական ճգնաժամն ու խորանում՝ *Ոգու սովը*:

Որքանո՞վ և ի՞նչ միջոցներով կարող ենք դիմակայել նոր դարաշրջանի տարաբնույթ մարտահրավերներին և արդյո՞ք ի գորու ենք ճշմարիտ քրիստոնյա դաստիարակել մեր զավակներին, եթե ինքներս անհավատ միջավայրում ենք մեծացել և դեռ առաջին անվարժ քայլերն ենք անում առ Աստված: Եվ հետո բարոյական ի՞նչ արժեքներ ունենք քարոզելու մատաղ սերնդին, որը մանուկ հասակից յուրացնում է դարիս անբարո գաղափարախոսությունը: Ընդ որում՝ առանց ավե-

լորդ մտավոր ճիգերի:

Չէ՞ որ ամեն քայլափոխի մեր երեխայի աչքն ու ականջն են պղծում գովազդային գոեհկաբանությունը, ամենուր անարգել վաճառվող անպարկեշտ բովանդակությամբ թերթեր ու ամսագրեր, աջ ու ձախից խլացնող անճաշակ երաժշտություն:

Իսկ տանը նրա կրթությունը «լրացնում» է նորօրյա ընտանեկան կուռքը՝ վաղ առավոտից մինչև ուշ գիշեր միացված հեռուստացույցը:

Խոստովանենք, որ հաճախ ինքներս ենք մանկանը գամում կապույտ էկրանին – միայն թե ինչ-որ բանով զբաղվի և մեզ հանգիստ թողնի: Իսկ հետո զարմանում ենք, թե ինչու՞ մեծանալով, դրանից այլևս «պոկ չի գալիս»: «Հեռուստադայակը» շատ դեպքերում փոխարինում է անվերջ զբաղված ծնողներին և բնությունից օտարացած, արհեստական միջավայրում ներփակված երեխաների համար դառնում կյանքի միակ ուսուցիչը:

Միայն թե այս դեպքում խորն ու համակարգված գիտելիքի փոխարեն նրանց հրամցվում են մակերեսային տեղեկությունների տարանջատ պատառիկներ (հաճախ՝ ռուսե-

րեն, որն այսօր, ցավոք, շատերի համար անհասկանալի է, ինչպես և անգլերենը), որոնք, հիմնականում առանց յուրացվելու, ամբարվում են ենթագիտակցության ստորին շերտերում և հետագայում հանգեցնում վարքագծի անսպասելի շեղումների...

Ինչ վերաբերում է եթերից քարոզվող բարոյական արժեքներին, ապա դրանց ավանդական իմաստը շատ հաճախ աննկատելիորեն նենգափոխվում է և պղտորում երեխայի հոգին: Այսպես՝ երբեմն որոշ ֆիլմերի հերոսներ ոչ թե սիրում են իրար, այլ՝ «գրադվում սիրով», այսինքն՝ լոկ մարմնական հաճույք ստանում: Եվ ոչ թե պաշտելի էակի, այլ «գուզրնկերոջ» հետ: Նույնպես և ազատությունը երբեմն մեկնաբանվում է իբրև սանձարձակության իրավունք, իսկ այն ամենը, ինչ նախկինում իրավամբ պախարակվում էր՝ լկտիությունը, վայրագությունը, շահամոլությունը և նույնիսկ՝ այլասերությունը, ցավոք, մատուցվում է գրավիչ «փաթեթավորմամբ»՝ իբրև առաքինություն:

Մեր հեռուստաեթերը, իրոք, գերհագեցած է դաժան բռնության տեսարաններով, որոնք աստիճանաբար բթացնում են երեխայի, դեռահասի զգացողությունը: «Սովորա-

կան» դարձած մղձավանջը նրան այլևս չի բավարարում: Նա նորանոր, ավելի ոգեցունց ապրումների, տեսարանների կարիք է զգում: Պատանուն էլ չի վանում արնաշաղախ մարմինների ու մասնատված դիակների տեսքը, և քանի որ ինքը մեղքի մասին հստակ պատկերացում չունի, ցանկացած երևույթ դիտում է դրա ավելի կամ պակաս հետաքրքրաշարժ լինելու տեսանկյունից:

Ցավոք, մուլտֆիլմերն անգամ (հատկապես ամերիկյան) լի են աղմկոտ ու անիմաստ ծեծկոտուքով: Փաստ է նաև այն, որ ամեն գեղեցիկը, մարդկայինը, հեքիաթայինը դրանցում փոխարինվել են մռայլ ֆանտաստիկայով, որի հերոսները (ի տարբերություն անցյալի ֆիլմերի բարի, վեհանձն արարածների) հիմնականում վամպիրներ, ուրվականներ, այլմոլորակայիններ ու բազմապիսի չարքեր են կամ «խելոք մեքենաներ»: Այս ամենը, բնականաբար, մանկական ահերի, չպատճառաբանված ագրեսիայի և նյարդային բնույթի այլևայլ դրսևորումների պատճառ է դառնում: Արդյունքում, համաձայն մի շարք լուրջ հետազոտողների պնդման, ձևավորվում է մարդաբանական նոր՝ ***գիտակցական և բարոյական ցածր մակարդակով*** բնորոշվող տեսակ:

***«Պատրանքային (վիրտուալ)
իրականության» գոհերը***

Նախորդ գլխում քննարկված խնդիրն էլ ավելի է բարդանում հեռուստատեսության նոր ու զորեղ մրցակցի՝ համակարգչային խաղերի աննախադեպ տարածմամբ: Լինելով անչափ գրավիչ և հետաքրքիր, բնույթով՝ ազարտային, դրանք գերում են երեխաների հոգիները, վարակում մոլուցքով ու շատ հաճախ դառնում իսկական պատուհաս թե՛ մեծերի և թե՛ փոքրերի համար: Այսօր պատանին իր համարյա ողջ ազատ ժամանակը (նույնիսկ ի հաշիվ ուսման, մտավոր և ֆիզիկական առողջության) անց է կացնում տնային համակարգչի դիմաց կամ համակարգչային խաղասրահներում, և այդ թշվառին խաղից կտրելու մեր ջանքերն, իբրև կանոն, ավարտվում են սկանդալով կամ հիսթերիայով: Էլ չենք խոսում այն մասին, որ այդ սխալները դրամական մեծ միջոցներ են կլանում՝ դրանից բխող բոլոր տխուր հետևանքներով:

Ծնողներից ոմանք գիտակցաբար քաջալերում են իրենց

«Պատրանքային (վիրտուալ) իրականության» գոհերը

զավակի խաղամոլությունը: Ապահովում են լավագույն համակարգչային ծրագրերով, միայն թե նա դրանով տանը, իրենց կարծեցյալ հսկողության ներքո զբաղվի և զերծ մնա փողոցի անցանկալի ազդեցությունից: Այդպիսի ծնողները պատկերացում իսկ չունեն, թե այդ պահին իրականում ինչ պդտոր կրքեր են փոթորկվում թվում է թե հանգիստ նստած պատանու հոգում: Ընդ որում՝ այդ **ասպրումները սուկ պատրանքային են, բացարձակապես զուրկ որևէ իրական հիմքից:**

Նմանօրինակ երևակայական զգացումներ մարդ ունենում է նաև հեռուստաֆիլմեր դիտելիս: Սակայն համակարգչային խաղի դեպքում արդեն գործ ունենք **սկզբունքորեն տարբեր իրավիճակի հետ**, քանզի այս պարագայում երեխան **ոչ թե պասիվ դիտորդ է**, այլ **ակտիվ մասնակից**: Մինչդեռ նրա գործունեության ոլորտը **ոչ թե իրական կյանքն է**, այլ **երևակայական մի աշխարհ**, որ պարտադրում է խաղի իր՝ պարզունակ ու դաժան կանոնները... Մարդն այստեղ ընկալվում է **ոչ թե իբրև կենդանի արարած**, որ հոգով ու անհատականությամբ է օժտված, այլ **ընդամենը թիրախ կամ խոչընդոտ՝ ենթակա անխնա ոչնչացման (հաճախ սադիստական ձևերով):** Եվ որքան շատ «սպանես», այնքան շատ միավորներ ձեռք

կբերես և քեզ ամենագոր կզգաս: Իսկ խաղից դուրս՝ **իրական հանգամանքներում**, նման վիրտուալ «հաղթողներն», իբրև կանոն, դժվարանում են ճիշտ որոշում կայացնել կամ առողջ, հաստատուն հարաբերություններ կառուցել հասակակիցների հետ: Իրականությունը նրանց այլևս գորշ ու անհետաքրքիր է թվում, շրջապատող մարդիկ (նույնիսկ ծնողները)՝ տաղտկալի և նյարդայնացնող: Մեծանալով՝ նմանատիպ անձնավորությունը որևէ անձի հետ իրական շփմանը գերադասում է ոչինչ չպարտադրող *internet* ծանոթությունը, ուր կարելի է հանդես գալ ուզած ծածկանունով և կերպարավորմամբ, կամայաբար ստեղծել և վերահսկել իրավիճակը և այլն: Այսինքն՝ նորից վերարտադրել խաղի կանոնները:

Այժմ արդեն շուկա է ներմուծվել համակարգչային նոր զվարճալիք, որ սպառնում է իսկական պատուհաս դառնալ բոլորիս համար: Խոսքն այսպես կոչված «պատրանքային իրականության» մասին է, որի շնորհիվ հնարավոր է ուզած ոգեցունց ապրումներն ունենալ. նույնիսկ նրանք, որ իրական կյանքում արգելված են կամ անհասանելի. էլ ինչո՞ւ հրաժարվել «անվնաս» հաճույքից կամ պայքարել ստոր կրքերի դեմ: Ուզում ես քեզ Աստված՞ զգալ – պարզապես

«Պատրանքային (վիրտուալ) իրականության» գոհերը

սեղմիր ստեղը և...

Այս ամենից գատ՝ էկրանի (հեռուստացույցի թե համակարգչի) դիմաց երկար նստելը լուրջ վնաս է հասցնում առողջությանը: Կինեսկոպի արձակած ճառագայթումը հյուժում է երեխայի նյարդային համակարգը: Նկատվում է հիշողության թուլացում, երեխան դժվարանում է կենտրոնանալ, խանգարվում է քունը: Արդյունքում՝ նա դառնում է դյուրագրգիռ, նեղացկոտ, սրվում են հարաբերությունները ծնողների հետ: Իսկ տևական անշարժությունից տուժում է աղեստամոքսային համակարգը, նվազում իմունիտետը: Ինչպես վկայում են նորագույն հետազոտությունների արդյունքները, երեխան հիվանդոտ և անպաշտպան է դառնում հատկապես ուռուցքաբանական բնույթի հիվանդությունների դեմ:

Զարմանալի չէ, որ մասնագետների կանխատեսմամբ՝ XXI դարի մանկական հիվանդությունների մեծ մասը պայմանավորելու են հեռուստացույցն ու համակարգիչը:

Հոգևոր հակաթույնի խնդիրը

Վերը ներկայացված տխուր պատկերը ոմանց չափազանցություն կարող է թվալ: Ցավով պիտի փաստենք, որ այն արդեն իրողություն է և հոգևոր տեսանկյունից կարող է բնութագրվել իբրև «Աստծուց հեռացած լինելու» վիճակ:

Ո՞րն է, ուրեմն, ելքը: Արդյո՞ք պիտի մեր զավակներին փոքրիկ ծերուկների վերածենք՝ զրկելով ամեն հաճույքից ու անվերջ ներշնչելով, թե ամեն աշխարհիկը կործանարար է... Ոմանք հենց այդպես էլ վարվում են (հիմնականում աղանդավորների ընտանիքներում): Սակայն փորձը ցույց է տալիս, որ արդյունքում կամ թերաբժեքության բարդույթ է սերմանվում, կամ էլ «մնացած անարժանների» հանդեպ գոռոզամիտ գերակայության զգացում:

Այդ դեպքում գուցե պետք է մեկուսացնել էրեխային, նույնիսկ ուսումնառությունը տուն հրավիրված ուսուցիչների օգնությամբ ապահովել և այդպիսով զերծ պահել ամեն գայթակղությունից... Չուր է. աշխարհիս ոգին, մեկ է, ներթա-

փանցելու, ներխուժելու է նրա հոգին ու էլ ավելի ավերիչ հետևանքների հանգեցնելու: Ելքն, այսպիսով, ***ոչ թե կյանքից հեռու պահելն է, այլ դրսից սրսկվող թույնը վնասազերծող հակաթույն գտնելը:*** Հոգևոր դաստիարակությամբ զբաղվող մանկավարժների համոզմամբ՝ վատ տպավորություններն ու սովորույթները պետք է փոխարինել կամ գոնե նվազեցնել ***հակադիր՝ բարի հակումներ արմատավորելով և մեր օտարացած զավակներին վերստին առ Աստված բերելով:*** Սակայն մեր ջանքերն արդյունավետ կլինեն միայն այնքանով, որքանով ինքներս, հոգով զորանալով, կվերականգնենք մեր կենդանի հաղորդակցությունը Տիրոջ հետ...

Որովհետև մենք պետք է ոչ թե մեր երեխային ***պատմենք հավատի մասին, այլ դրա կենդանի մարմնավորումը լինենք:*** Չէ՞ որ ***ուզած քարոզ անպտուղ է և անիմաստ, եթե խարսխված չէ ծնողի անձնական օրինակի և նրա անսասան հեղինակության վրա:***

Ուստի եկեք նախ և առաջ ինքներս մեզ անկեղծորեն հարցնենք. ո՞վ ենք մենք իրականում, ինչպե՞ս ենք ապրում և որքանո՞վ ենք հստակ պատկերացնում մեր անելիքը:

Նաև խորամուխ լինենք այն ճշմարտությանը, որ քրիս-

տոնեական դաստիարակությունը ոչ թե սուկ վարժեցնելուն նպատակառուղիված արգելքների ու սպառնալիքների համակարգ է, այլ հենց ինքը՝ կյանքն է: Այսինքն՝ հոգու մաքրագաման, անձի ինքնակատարելագործման անվերջ մի գործընթաց, որի շարժիչ ուժը Մերն է: Մեր, որ ինչպես Պողոս Առաքյալն է բնորոշում, «երկայնամիտ է, քաղցր է... չի՛ նախանձում, չի՛ գոռոզանում, չի՛ հպարտանում, անվայել վարմունք թույլ չի՛ տալիս, իրենը չի՛ փնտռում, բարկությամբ չի՛ գրգռվում, չարություն չի՛ խորհում: Անիրավության վրա չի՛ խնդում, հապաճջմարտությանը խնդակից է լինում: Ամեն ինչում զիջում է, ամեն բանի հավատում, ամեն ինչի համբերում, ամեն բանի հույս է տածում...» (*Թուղթ առ Կորնթացիս գլ. 13, 4-7*):

Կյանքում, ինչպես գիտենք, պատահական ոչինչ գրեթե չի լինում: Առավել ևս՝ երեխայի աշխարհ գալը:

Մեր զավակներն Աստծո պարզն են ոչ միայն մեզ ընծայած երջանկության, այլև պատճառած տառապանքի առումով: Քանզի նրանց դաստիարակությունը մեզ շնորհված փրկագործման ասպարեզ է, այն արտը, որը ջանասիրաբար ու սիրով մշակելով է, որ պիտի քավենք մեր մեղքերն ու արժանանանք Երկնային Արքայությանը:

Ի վերջո, մեր զավակները մեր իսկ շարունակությունն

են, մեր կրքերի, մեղքերի ուղղակի կամ միջնորդավորված արտացոլումը: Եվ զուր ենք բողոքում նրանց բացասական գծերից, եթե ինքներս դրանք մեր միջից արմատախիլ չենք արել, եթե թերացել ենք ժամանակին երեխայի հոգում լավն ու բարին սերմանել, իսկ սխալները չենք շտկել մեր ապաշխարությամբ և կաթոզին աղոթքով:

Իսկ երբ նեղն ենք ընկնում, տրտնջում ենք, թե իբր Աստված մեզնից երես է թեքել՝ մոռանալով, որ իրականում հենց ինքներս ենք, մեր զավակներին կուռքի վերածելով, նրանցով իսկ պատնեշվել Աստծուց ու Նրա Ողորմածությունից... Եվ որքա՞ն հաճախ մեր սերը կույր է, եսասեր ու հավակնոտ, պայմանավորված սոսկ մեր թաքուն մղումներով, չբավարարված փառասիրությամբ կամ սեփական բարոյություններով...

Ասում են՝ «ճիշտ դաստիարակությունը ոչ թե առատորեն բացվող քսակ է պահանջում, այլ շռայլորեն սիրող սիրտ»: Մինչդեռ այնքա՞ն ծնողներ՝ սիրուց կուրացած ու «մյուսներից պակաս չլինելու» մարմաջով տոգորված, ոչինչ չեն ինայում սիրասուն զավակի բարեկեցությունն ապահովելու համար՝ արդյունքում վերածելով նրան ցինիկ ու անգութ սպառողի... Որովհետև մոռանում են, որ ճշմարիտ սերը ***ոչ միայն իրավունքներ է տալիս, այլև պարտավորեցնում է:***

Միրո դասերը

Շատ կարևոր է, որպեսզի երեխան վաղ հասակից տանը թեկուզ փոքրիկ պարտականություններ կատարի: Եվ դա անի ոչ ստիպողաբար, այլ իր կարողությանն ու նախասիրություններին համապատասխան՝ մերձավորի հանդեպ սիրո և ուշադրության դրսևորմամբ: Աշխատենք այս հարցում հետևողական լինել, քաջալերենք երեխային այնպես, որ բարին գործելը նրա համար աստիճանաբար սովորություն ու պահանջ դառնա...

Եվ այս ամենը նրան պետք է սովորեցնենք մենք՝ ծնողներս: Թող նա մեզնի՛ց իմանա «ուրիշի հետ վարվիր այնպես, ինչպես կուզենաս, որ քեզ հետ վարվեն» հրաշալի պատվիրանը, մեզնի՛ց սովորի զսպել ցանկությունները, մանրուքներում անգամ ազնիվ ու մաքրակենցաղ լինել: Երբեք նրան ունկնդիր չդարձնենք մեր դատարկախոսությանն ու բամբասանքին, սրան-նրան դատելուն ու տրտնջոցին: Այդ ամենի պատճառով մեզնից հիասթափվելու առիթ չտանք մեր երե-

Միրո դասերը

խային, այլապես անդառնալի կորուստներ կունենանք...

Հոգեբաններն անհրաժեշտ են համարում երեխային նրբանկատորեն հաղորդակից դարձնել ընտանիքի մյուս անդամների հոգսերին, կարիքներին, ներգրավել ընտանիքի կյանքում ծագող ընդհանուր խնդիրների քննարկմանը և լուծմանը:

Օգնենք երեխային իրեն անչափ սիրված զգալ (առանց այդ համոզմունքի նրա հոգեկանը լիարժեք զարգացում չի ունենա), բայց և գիտակցել, որ ինքն աշխարհի կենտրոնը չէ, և մյուսներն էլ սիրո ու հոգատարության կարիք ունեն: Խրախուսենք ուրիշի հանդեպ ուշադրության ամենափոքր իսկ դրսևորումը:

Մենք՝ հայերս, սիրում ենք ամենահամեղ պատառը տալ մեր պաշտելի զավակին, սակայն թող նա չկարծի, թե մենք **պարտավոր** ենք դա անել: Ձեռքը տիրաբար ամենալավ կտորին կամ, ասենք, վերջին խնձորին մեկնելու փոխարեն թող նախ հետաքրքրվի՝ արդյո՞ք մյուսներն էլ ճաշակել են դրանից, կամ նույնիսկ ինքն էլ չուտի, այլ պահի փոքրիկ քույրիկի կամ աշխատանքից ուշ տուն վերադարձող ընտանիքի անդամի համար:

Միրո գործերում օրինակ ծառայենք մեր զավակների համար ու մասնակից դարձնենք ուրիշին կարեկից լինելու կամ անշահախնդիր օգնելու ուրախությանը: Դրա համար ամեննին ինչ-որ հոգևոր սխրանք կամ մեծ գոհողություն չի պահանջվում: Շատերը սխալմամբ կարծում են, թե հնարավոր է որևէ հրաշքով սրբի վերածվել ու Երկնային Արքայությունում հայտնվել: Իսկ երբ դա չի հաջողվում, հուսահատության գիրկն են ընկնում: Մինչդեռ, ինչպես հոգևոր հայրերն են ասում, «Կենաց ծառին պատվաստվելու համար թեկուզ աննշան, բայց սրտանց արված գործն անգամ բավական կարող է լինել»: Եկեք, ուրեմն, չզլանանք դիմացինին մի ժպիտ, մի բարի խոսք ավել շոայլել, մի բաժակ ջուր առաջարկել նրան, ով ծարավ է և կարիքավորին հույսի ու լույսի լիցք հաղորդել:

Եվ, որ ամենակարևորն է, օրական որոշակի պահեր տրամադրենք սրտագին աղոթքին կամ, եթե դա անհնար է, գոնե ամեն պարագայում «Փառք Քեզ, Աստվածն» ու «Մեղայ Աստծոն» չմոռանանք ու այդ սովորությունը փոխանցենք մեր զավակներին, որովհետև աղոթքը գործուն սիրո ամենագորեղ դրսևորումներից է:

Արտաքուստ աննկատ՝ այն խորհրդավոր մի գորու-

Միրո դասերը

թյամբ ներգործում է կյանքի բոլոր հանգամանքներում, պայծառացնում մեր միտքը, մեղմում կրքերը, մաքրագատում հոգին ու հստակեցնում ուղին: Ուստի աղոթքը քրիստոնեական դաստիարակության ամենաարդյունավետ միջոցն է:

Եկեք մշտապես, նույնիսկ երբ մեր գավակը խանձարուրում է, աղոթենք նրա համար: Իսկ երբ նա մեծանա, սովորեցնենք ինքնուրույն և սրտանց (երբեք՝ պարտադրաբար) աղոթել: Թող նրա աղոթքը Աստծո, Տիրամոր հետ ինքնաբուխ զրույց լինի և ոչ թե երեխայի համար անհասկանալի խոսքերի տաղտուկ կրկնություն: Լավ կլինի, որ նա նաև երբեմն մեզ հետ միասին աղոթի, մանավանդ, երբ մտերիմներից մեկը դրա կարիքն ունի, այսինքն՝ հիվանդ է կամ փորձության մեջ: Նման աղոթքը մեծապես նպաստում է ընտանիքում համերաշխ, փոխադարձ սիրով շաղախված մթնոլորտի ստեղծմանը: Փոքր հասակում երեխան սովորաբար հաճույքով է դա անում, սակայն քիչ չեն դեպքերը, երբ դեռահասն ինչ-որ պատճառով հրաժարվում է աղոթել կամ նույնիսկ եկեղեցի գնալ: Պնդելու, առավել ևս հուսահատվելու կարիք չկա: Պարզապես պիտի ավելի շատ աղոթենք այդ գավակի համար, խնդրենք, որ Աստված մեղմի նրա սիրտն ու իմաստնություն տա:

Մայրական աղոթքի գորությունը

Այս առումով հրաշալի օրինակ է ականավոր աստվածաբան Ավգուստինոս Երանելու (354-430) մայրը՝ Սուրբ Մոնիկան: Վերջինս, թեև հայտնի էր իր անսահման հավատով և բարեպաշտությամբ, հանգամանքների բերումով չկարողացավ իր որդուն ճշմարիտ քրիստոնյա դաստիարակել: Երիտասարդ Ավգուստինոսը լքեց հայրական տունն ու իրեն մատնեց ամեն տեսակ զեխության ու անառակության: Հետո էլ հարեց հերետիկոսների վտանգավոր աղանդի, ուր և մեծ հեղինակություն էր վայելում: Սակայն Սուրբ Մոնիկան երբեք չուրացավ և չանիծեց որդուն: Խոնարհաբար ամենուր հետևում էր նրան, լալիս, ողբում էր նրա անհաշիվ մեղքերն ու մշտապես, ի խորոց սրտի աղոթում, աղերսում էր Տիրոջը փրկել որդուն: Եվ մայրական աղոթքը տվեց իր բարի պտուղները: Ավգուստինոսը ոչ միայն դարձի եկավ, այլև դարձավ վաղ շրջանի Քրիստոնեական Եկեղեցու ամենաերևելի դեմքերից մեկը:

Մայրական աղոթքի գործությունը

Հիրավի, Աստված մայրական աղոթքը երբեք անպատասխան չի թողնում: Սակայն մենք չպիտի ակնկալենք, որ այն անմիջապես և մեր ուզածի պես կատարվի, այլ պիտի թողնենք, որ Տերն ինքը որոշի դրա կերպն ու ժամանակը: Չէ՞ որ մեր պատկերացումներն այն մասին, թե որդու համար բարին որն է, մեծ մասամբ թերի են կամ սխալ, անհեռատես, սոսկ տվյալ պահի տրամադրությամբ կամ մեր ենթագիտակցական շահով պայմանավորված: Ու մեր անհամբերությունը կարող է պարզապես կործանարար լինել նրա համար:

Ասում ենք «Եղիցի Կամք Քո», սակայն ի վիճակի չենք լինում խոնարհաբար ընդունել այն (թեկուզ և դաժան թվացող) ճշմարտությունը, որ կյանքում ոչինչ հեշտ ու խաղաղ չի ստացվում, և որ մեր զավակի՝ հոգու փրկության տանող ճանապարհը, հնարավոր է, ի վերուստ նախատեսված փորձություններով պիտի անցնի: Ուստի նրա համար որևէ բարիք (առավել ևս՝ նյութական) խնդրելուց առաջ աղոթենք Աստծուն, որ նա ցույց տա մեզ իր կամքը: Եվ ոչ թե զուր ճիգեր գործադրենք մեր զավակին դժվարություններից զերծ պահելու, այլ նեցուկ լինենք նրան՝ դրանք արժանավայել հաղթահարելու համար:

Բարոյականության առաջին սերմերը

Անդրադառնանք քրիստոնեական դաստիարակության ևս մի կարևոր ու միևնույն ժամանակ անչափ նուրբ խնդրի, որի լուծումը մեզնից համբերություն և հոգևոր հասունություն է պահանջում:

Խոսքը երեխայի գիտակցության մեջ չարի ու բարու, մեղքի և հատուցման մասին հստակ պատկերացում արմատավորելու մասին է: Չէ՞ որ երեխան շատ հաճախ չի հասկանում, թե ինչու է արգելվում մի բան, որ իրեն հաճույք է պատճառում և ուրեմն, իր կարծիքով, բարի է (մանավանդ որ ներկայիս գաղափարախոսության հիմքում ընկած է հաճույքի պաշտամունքը): Հրաշալի է, երբ երեխան վստահում է մեծին և անվերապահորեն ընդունում նրա ասածը: Մակայն իրական կյանքում պատկերը ճիշտ հակառակն է:

Որոշ մայրեր նորադարձի մոլեռանդությամբ և իրենց կարծիքով՝ հանուն Աստծո կյանքը վերածում են տառապանքի թե՛ իրենց համար և թե՛ նրանց, ովքեր ստիպված են

Բարոյականության առաջին սերմերը

հատուցել իրենց ծնողի սուրբ դառնալու անպտուղ ջանքերը: Այդպիսի ծնողն անվերջ մեղքից է խոսում և սպառնում Աստծո դատաստանով՝ մոռանալով այն ուրախության, այն սիրո մասին, որով տոգորված պիտի լինի ճշմարիտ քրիստոնյայի հոգևոր կյանքը: Սակայն սպառնալիքը, վախը երեխային կմղեն ոչ թե սիրելու, այլ՝ ատելու:

Նույնն է պատկերը խոնարհություն հասկացության դեպքում: Ցավոք, մենք այն շատ հաճախ սխալ ենք մեկնաբանում: Շփոթում ենք այն կույր հնազանդության հետ և նույնը պահանջում երեխայից (դժվար չէ կռահել, թե իրականում ինչպես է մեզ վերաբերվում մեր «խոնարհ բալիկը»):

Մինչդեռ խոնարհությունը, ինչպես գրել է հանրաճանաչ օրթոդոքս միտրոպոլիտ Անտոնի Սուրոժսկին, «Ամենին չի ենթադրում անընդհատ ինքնախաբանում, հրաժարում մարդկային արժանապատվությունից և սեփական ոչնչության մասին ողբաձայն հայտարարություններ: Այն իրականում նշանակում է Աստծո կամքը խորին ակնաձանքով ու շնորհակալ սրտով ընդունելու սիրահոժար պատրաստակամություն...»:

Երեխայի մեջ ոչ թերաբժեքության զգացում պետք է

առաջացնել, ոչ էլ նրան մղել իր ցանկությունները բավարարելու անազնիվ ուղիներ փնտրելուն: Ցանկալի է պարզապես մտերմանալ նրա հետ: Որքան էլ հոգնած լինենք, ժամանակ գտնենք (ամենահարմար պահը թերևս երեկոն է՝ քնելուց առաջ) նրա հետ անկեղծ, հոգեպարար զրույցի համար: Անուշադրության չմատնենք նրա ոչ մի ապրում և արարք՝ խելամտորեն զուգակցելով քաջալերումն ու, անհրաժեշտության դեպքում, նաև պատիժը (բայց ոչ երբեք՝ բռնությունը): Դրանք երբեք չպետք է պայմանավորված լինեն մեր տրամադրության տարուբերումներով – մեկ չպատճառաբանված դժգոհություն, մեկ՝ անպատեհ շռայլություն («մաղարիչ» կամ «կաշառք» ինչ-որ լավ բանի համար):

Մեր ձեռքը մշտապես զավակի «զարկերակին պահած», կյանքի առօրյա դրսևորումներում նրա համար բացահայտենք (իհարկե, հաշվի առնելով տվյալ երեխայի խառնվածքի առանձնահատկությունները, հասունության աստիճանը և այլն) բարին ու չարը, վեհն ու ստորը, գեղեցիկն ու տգեղը և դրանցից քաղված հոգևոր դասերը՝ իբրև լավագույն ուղեցույց ունենալով Աստծո պատվիրանները:

Իհարկե, միշտ չէ, որ երեխայի արժեքային համակար-

Բարոյականության առաջին սերմերը

գի ձևավորումը հեշտ ու անարգել է ընթանում: Կյանքն ապացուցել և ապացուցում է, որ նրան ի վերջո հնարավոր է սովորեցնել միայն այն, ինչ ինքը պատրաստ է և ի վիճակի է ընկալել: Հնարավոր է, որ մեր ասածների մի մասը նրան անհասկանալի, նույնիսկ՝ վանող թվա և դրդի մերժողական կեցվածք ընդունելու: Ոմանք նման դեպքերում՝ երեխայի հետ աղմկոտ սկանդալից կամ նրա համառությունից հոգնած, ձեռքը հուսահատ թափ են տալիս, թե՛ «ինչ ուզում ես արա»: Մինչդեռ հոգևոր դաստիարակությամբ զբաղվող մանկավարժները խորհուրդ են տալիս այլևս չպնդել մեր ուզածը. խոհեմաբար դադար տալ և փոխարենը աղոթել, որպեսզի Տերն ինքն ուղղի երեխայի քայլերը, իսկ մեր սրտին իմաստնություն տա փոխզիջման լավագույն տարբերակը գտնելու համար:

Ինչպես ժամանակին իրավացիորեն գրել է լեհ գրող ու հրաշալի մանկավարժ Յանուշ Յորչակը, «Մանկավարժության մասին բոլոր հատորների բովանդակությունը կարելի է տեղավորել ընդամենը մեկ նախադասության մեջ, այն է՝ պարզապես պետք է երեխային սիրել կարողանալ»:

Գեղեցիկի գործոնը

Մերը երեխայի դաստիարակության և նրան առ Աստված բերելու լավագույն միջոցն է. նա պիտի սովորի սիրել ոչ միայն մերձավորին, այլև ամեն մի շնչավոր արարածի, բնության (ավելի լայն իմաստով՝ ընդհանրապես կյանքի) ամեն դրսևորում: Մանավանդ՝ ներկայիս էկոլոգիական ճգնաժամի պայմաններում: Զգայացունց քարոզների փոխարեն օգնենք մեր զավակին ամենուր և ամեն ինչում բացահայտել գեղեցիկը՝ ժայռի ծերպին ծվարած ծաղիկ լինի, թե տերևների սուսափյուն կամ մթնշաղի հեքիաթային նրբերանգները: Ինչո՞ւ չսովորենք ճապոնացիներից, որոնք ընտանյոք հանդերձ ուղևորվում են ... «քարերի այգիով» հիանալու: Եվ այս ամենի մեջ ցույց տալ Արարչի անքննելի իմաստնությունն ու Մերը: Ու նաև՝ կարգ ու կանոնը, որին ենթարկվում է ողջ Տիեզերքը: Այս ամենը ոչ միայն կկրթի երեխայի զգացմունքները, այլև նրա մեջ հետաքրքրություն կառաջացնի բնության երևույթների ուսումնասիրության, ընդհանրապես՝ գիտելիքներ ձեռք բերե-

Գեղեցիկի գործոնը

լու հանդեպ, որն իր հերթին կհեշտացնի, գրավիչ կդարձնի դպրոցում սովորելը:

Կարելի է սկսել խաղի ձևով: Ասենք՝ զբոսանքի դուրս գալիս մրցություն հայտարարել՝ ով ավելի շուտ և ավելի շատ գեղեցիկ կամ արտասովոր բան կնկատի: Հետագայում հնարավորին չափով ներգրավել երեխաներին արշավների կամ բնապահպանական միջոցառումների (օրինակ՝ ծառատունկ): Երեխան թող իր պարտավորություններն ունենա՝ հոգ տանի բակի թռչունների, ընտանի կենդանիների հանդեպ, ծաղիկները ջրի և այլն: Եվ դա անի սիրով ու պատասխանատվությամբ: Մեղմորեն հասկացնենք նրան, որ բնությունը կենդանի համակարգ է (իսկ մեր մարմինը՝ դրա մասնիկը)՝ ներթափանցված կենարար ոգով, և որ ծառի ճյուղն անգամ կտրելիս՝ նրան ցավ էս պատճառում: Էլ չենք խոսում թիթեռնիկների թևերը պոկոտելու և սաղիստական այլ արարքների մասին:

Այս ոգով դաստիարակված անձնավորությունը, կարծում ենք, մեծանալով՝ իրեն թույլ չի տա աղտոտել, պղծել հայրենի բնաշխարհը և հանուն այսօրվա նյութական շահի՝ անզթորեն սպառել դրա բարիքները:

Երեխայի հոգում բնության մասին ճիշտ պատկերացում

ձևավորելը կնպաստի նաև այնպիսի կնճռոտ խնդրի լուծմանը, որպիսին սեռական դաստիարակությունն է... Չէ՞ որ ուզած ծնողի կյանքում անխուսափելիորեն գալիս է մի պահ, երբ ինքը ստիպված է պատասխանել երեխայի հարցերի տարափին. ինչպե՞ս է նա աշխարհ եկել, ի՞նչ է ծննդաբերությունը և ի՞նչ է նախորդում դրան: Միամիտ չլինենք: Այսօրվա երեխան ավելի քան տեղեկացված է: Ցավոք, փողոցի, զանգվածային լրատվամիջոցների հրամցրած կեղտոտ «ճշմարտության» շնորհիվ: Ավելին: Արևմուտքում (իսկ հիմա արդեն Ռուսաստանի մի շարք դպրոցներում) աշակերտներին բացեիբաց դասավանդվում են «անվնաս սեքսի» հիմունքները, և հանդուրժող (նույնիսկ՝ համակիր) վերաբերմունք է քարոզվում միասեռության և այլ շեղումների հանդեպ:

Մրան իբրև հակակշիռ՝ մեզնից ոչ փարիսեցիական ամոթխածություն է պահանջվում, ոչ էլ չափազանց անկեղծ մանրամասնում:

Հոգեբանների ճնշող մեծամասնությունը խորհուրդ է տալիս շեշտը դնել *պտղաբերության*՝ իբրև բնության համընդհանուր և սքանչելի օրենքի և դրա բազմապիսի դրսևորումների վրա:

Բարեբախտաբար, այսօր հնարավոր է ձեռք բերել թե՛

Գեղեցիկի գործոնը

լավ նկարագարոված գրքեր և թե՛ մատչելի ու հետաքրքրաշարժ ճանաչողական տեսաֆիլմեր, որոնք պատմում են ինչպես բուսական ու կենդանական աշխարհում, այնպես էլ ամենաբարձր աստիճանում՝ *մարդկային ընտանիքում* (այս պահն արժե շեշտել ի հակակշիռ սուկ «սեռական կապի» քարոզի) բեղմնավորման ձևերի և *Օննոյան հրաշալի խորհրդի* մասին (սեռական ակտն այս մատուցմամբ *երկրորդական միջոց է*, բայց ոչ՝ ինքնանպատակ):

Միայն այսպիսի մոտեցմամբ երեխայի հոգում սերմանված բարու և գեղեցիկի զգացումը հետագա զարգացում կստանա գեղագիտական դաստիարակության ձևով, որը հոգևոր կրթության անբաժան մասն է:

Թող, ուրեմն, մեր մանկիկը դեռ օրոցքում իր շուրջը տեսնի ու լսի գեղեցիկն ու ներդաշնակը:

Անճոռնի, սարսափազդու, կոմիքսների հրեշանման հերոսներին մարմնավորող (որոնք, ցավոք, այսօր մեծամասնություն են) տիկնիկների փոխարեն երեխայի համար ճանաչողական՝ նրա մտավոր ու ստեղծագործական ունակությունները զարգացնող խաղեր, գեղեցիկ, գունեղ խաղալիքներ գնենք: Ժամանակ գտնենք նրա հետ դրանցով խաղալու, ուղղորդելու, ոգևորելու համար:

Եվ, մեր զավակի մոտ գեղեցիկի զգացում ձևավորելուն զուգընթաց՝ զբաղվենք նրա գեղագիտական ճաշակը զարգացնելով: Այն է՝ աստիճանաբար, մանրամասն մշակված ծրագրին համապատասխան, երեխային, դեռահասին ծանոթացնենք դասական (թե՛ աշխարհիկ և թե՛, անպայման, հոգևոր) արվեստի լավագույն նմուշներին: Եթե ինքներս էլ դրանց ծանոթ չենք, կարող ենք օգտվել վաճառքում առկա թեմատիկ տեսաֆիլմերի, գրական, երաժշտական, հավաքածուներից ու մեր զավակների հետ **միասին** վայելենք գեղեցիկի հետ հաղորդակցվելու, կյանքի, Աստծո օրենքները բացահայտելու գերագույն հաճույքը: Թող երեխայի համար լավագույն նվերը ոչ թե թանկ իրը, այլ լավ գիրքը, ձայնասկավառակը, գեղարվեստական ալբոմը լինի: Այսօր բոլորը դժգոհում են, թե երեխաները կարդալ չեն սիրում: Իսկ ի՞նչ օրինակ ենք ծառայում մենք՝ մեծահասակներս: Քանի՞ անգամ են նրանք մեր ձեռքին գիրք և մեզ ընթերցանությամբ տարված տեսել: Եվ արդյո՞ք մեր «ջանքերով» չէ, որ կարդալը նրանց համար պարտադրված մղձավանջ է դարձել:

Սկսենք, ուրեմն, փոքրիկի **համար**, երեխայի հետ **միասին** գիրք կարդալուց: Հետաքրքրենք նրան, ու թող նա ինքնուրույն շարունակի: Հետո միասին քննարկենք կարդացածը,

Գեղեցիկի գործոնը

հուզվենք, հերոսների հետ վերապրենք նրանց արկածները: Կամ, ասենք, մեր որդու հետ մտերմիկ նստած՝ թերթենք գեղարվեստական ալբոմի նկարները, զարմանանք, հիանանք, կարծիքներ փոխանակենք...

Երբեմն հետը եկեղեցի գնանք ու շարականներ լսենք... Այս կերպ կրթված երեխան, մեծանալով, անտարակույս, ավելի հեշտ կկոդմնորոշվի ճաշակի, բարոյական ընտրության հարցերում:

Նա արդեն ինքը, առանց մեր միջամտության, կխորշի այն ամենից, ինչ հակասում է գեղեցիկի, բարու մասին իր հոգում ծլարձակած պատկերացումներին, որոնք և լավագույն հակաթույնը կդառնան շրջապատի այլասերող ազդեցության դեմ: Իսկ հեռուստացույցն ու համակարգիչը, կորցնելով իրենց հիպնոսացնող գրավչությունը, կընկալվեն սոսկ իբրև գիտելիքներ ձեռք բերելու արդյունավետ միջոց:

Համոզված ենք և հավատում ենք, անպայման կգա այն օրը, երբ մեր զավակները՝ հասունացած ու բարեպաշտ, կդառնան մեր լավագույն բարեկամն ու նեցուկը և մեր կորացած ուսերից սիրով կվերցնեն ընտանեկան հոգսերի բեռը՝ մեզ թողնելով միայն *սերը, սպողթն* ու իմաստուն խորհուրդը...

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Կյանքի «ուսուցիչը»	3
«Պատրանքային (վիրտուալ) իրականության» զոհերը	7
Հոգևոր հակաթույնի խնդիրը	11
Միրո դասերը	15
Մայրական աղոթքի գորությունը	19
Բարոյականության առաջին սերմերը	21
Գեղեցիկի գործունը	25

Կարինե Տեր-Գրիգորյան

ՀԱՅՐԵՐ, ՄԱՅՐԵՐ, ՈՐԴԻՆԵՐ

Տեխնիկական խմբագիր՝ Խ.Քարառուղևանյան
Շարվածքի պատասխանատու՝ Լ.Բաղդամյան

«Նորավանք» գիտակրթական հիմնադրամ
ՀՀ, 0026 Երևան, Գարեգին Նժդեհի 23/1
Կայք՝ www.noravank.am
Էլ-փոստ՝ office@noravank.am
Հեռախոս/ֆաքս՝ + (374 10) 44 04 73

Թուղթը՝ օֆսեթ, ֆորմատը՝ 60X84 1/16:
Տպարանակը՝ 400: Տառատեսակը՝ Sylfaen:
Տպագրվել է «Գասպրինտ» ՍՊԸ տպարանում: